

NÁZOV METODICKÉHO LISTU

Človek a transcendentno (boh) – vzťah viery a rozumu, problém nevysvetliteľného

MENO A PRIEZVISKO AUTORA

Mgr. Ladislav Lőrincz

VYUČOVACÍ PREDMET/VZDELÁVACIA OBLASŤ

Občianska náuka / Človek a spoločnosť

ROČNÍK

3. ročník štvorročného gymnázia/stredných škôl / 7. ročník osemročného gymnázia / 4. ročník štvorročného gymnázia/stredných škôl / 8. ročník osemročného gymnázia

HODINOVÁ DOTÁCIA

jedna vyučovací hodina (1x45 minút)

EDUKAČNÝ CIEĽ

Žiaci dokážu vysvetliť podstatu deizmu a teizmu, dokážu interpretovať a zaujať stanovisko k chápaniu boha v rámci filozofických koncepcií jednotlivých predstaviteľov prostredníctvom textov.

VÝCHOVNÝ CIEĽ

Žiaci vedia vyjadriť svoje stanovisko a poskytnúť argumenty v otázke svojho ponímania viery.

ZAPRACOVANIE v inovovanom ŠVP

OBN na gymnáziách/stredných školách

Tematický celok: Filozofický spôsob osvojovania si sveta

Výkonový štandard: porovnať na konkrétnych príkladoch textov z dejín filozofie odlišnosť prístupov v otázke vzťahu k bohu v teizme, deizme.

Obsahový štandard: Človek a transcendentno (boh) – vzťah viery a rozumu, problém nevysvetliteľného.

METODOLÓGIA

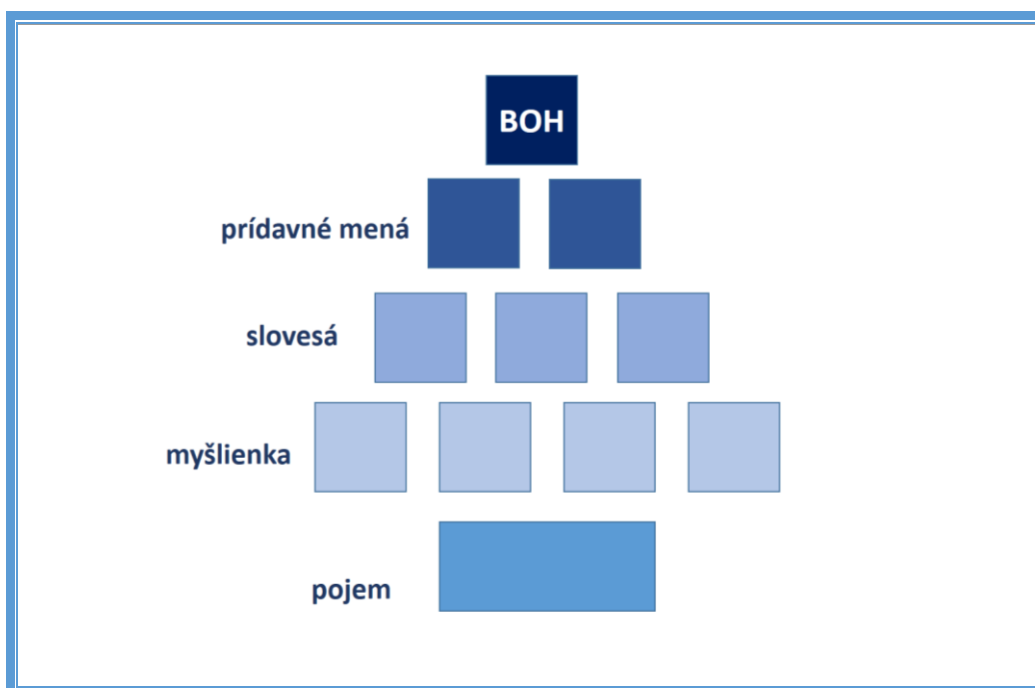
Metóda: práca s textom, štruktúrovaný brainstorming (cinguain – päťlístok), metóda otázok a odpovedí

Pomôcky: text, prezentácia, projektor, počítač, tabuľa, krieda (fixka)

Postup:

Učiteľ na začiatku hodiny oboznámi žiakov s témou a cieľmi výchovno-vzdelávacej jednotky.

V rámci motivačnej časti hodiny využije štruktúrovaný brainstorming (cinguain – päťlístok). Vyzve žiakov, aby pracovali samostatne. Učiteľ im povie, akým spôsobom budú päťlístok vytvárať. Prvý riadok predstavuje názov témy, t. j. BOH. Do druhého riadka žiaci napíšu dve prídavné mená, ktoré podľa nich najvýstižnejšie charakterizujú pojem z prvého riadka. Do tretieho riadku zapíšu tri slovesá, ktoré vyjadrujú, čo boh robí alebo čo vytvára. Do štvrtého riadku napíšu pomocou štyroch slov ucelenú myšlienku, ktorá vystihuje jadro pojmu z prvého riadka. Môžu sa vyjadriť aj metaforicky, pričom môžu využiť prirovnania, personifikácie a pod. Do posledného piateho riadku žiaci napíšu jeden pojem, ktorý podľa nich vystihuje samotnú podstatu pojmu boh. Po uplynutí približne 5 minút učiteľ vyzve žiakov, aby svoje „päťlístky“ predstavili ostatným. Učiteľ pomocou štruktúrovaného brainstormingu získa jasnejší prehľad o tom, čo žiaci o danej téme vedia, teda zistí, na čom môže stavať, čo je pre nich už známe, do akej miery žiaci tematike rozumejú. Pedagóg má možnosť poznať aj postoj, ktorý žiaci prostredníctvom „päťlístka“ zastávajú.

V nasledujúcej, teda expozičnej fáze hodiny, učiteľ ozrejmí danú problematiku prostredníctvom výkladu. Pred jeho realizáciou rozdá žiakom pracovné listy. Ich úlohou je počas výkladu učiteľa do pracovného listu (príloha A) heslovito zapísať pojmy, ktoré sú pre daného predstaviteľa filozofie a jeho chápanie uvedenej problematiky príznačné. Učiteľ potom skontroluje, či žiaci zachytili podstatu vnímania daného filozofa v otázke chápania boha.

Potom učiteľ zameria pozornosť žiakov na prácu s textom. K jednotlivým textom sú pripojené aj otázky a úlohy, ktoré majú žiaci zodpovedať.

V závere hodiny učiteľ zhrnie poznatky metódou otázok a odpovedí.

TEORETICKÝ ZÁKLAD

Podľa **Platóna** sa božstvo vyznačuje pravdou a dobrom. Bohovia sú pre človeka vzorom. Boh je dobrý, a tak ho musíme aj zobrazovať. Dobro je však príčinou dobrých vecí, čiže nemôže byť príčinou všetkých vecí. Preto ani boh nie je príčinou všetkých vecí.

Aristoteles prichádza s úplne novou interpretáciou boha, a to s filozofickým bohom, oslobodeným od mýtov. Tento boh nemá nič spoločné s ľudovou vierou a s bohmi gréckej mytológie. Pri skúmaní zmyslami vnímateľného pohybu Aristoteles dospel k názoru, že musí jestvovať nejaká prvotná príčina, ktorá dala do pohybu všetky veci. Túto prvotnú príčinu - tento prvotný rozumový princíp Aristoteles stotožňuje s bohom. Ako nehybný hýbateľ sveta boh je podľa Aristotela pôvodcom všetkých foriem pohybu a jednoty prírody. Z tohto myšlienkového modelu vychádzajú neskôr – v stredoveku – dôkazy Božej existencie. Aristoteles dospel k poznaniu boha nie odvrátením sa od sveta skúsenosti, ale tým, že sa týmto svetom racionálne zaoberal. Boha síce nemôžeme poznať v skúsenosti, ale je podmienkou toho, aby sme svet skúsenosti mohli pokladať za jednotný.

Podľa **Aurelia Augustína** všetky veci poukazujú na Boha ako Stvoriteľa.

Podľa **Tomáša Akvinského** Boha v jeho pravdivosti môžeme poznať len vtedy, ak veríme, že presahuje všetko, čo sú ľudia schopní myslieť o Bohu. Tomáš Akvinský rozlišuje medzi poznaním existencie a poznaním podstaty Boha. Tým, že táto podstata je za určitých podmienok poznateľná, môže bytie Boha logicky dokázať. Tomáš Akvinský uvádza päť spôsobov dôkazu existencie Boha.

Podľa **Spinozu** existuje iba jediná substancja, t. j. vec, ktorá nepotrebuje už inú vec k svojmu jestvovaniu a je identická s prírodou a Bohom. Tá jediná Vec je večná a nekonečná. Má nekonečný počet atribútov, z ktorých my poznáme len dva: rozľahlosť a rozum. Veľký zápal lásky k Bohu, sprítomnený v ľuďoch a vo svete, preniká celú Spinozovu etiku. Teória Boha a etiky vedie skrze lásku k mystickému zjednoteniu s Bohom – Prírodou. Človek má zaistenú nesmrteľnosť tým spôsobom, že v Bohu zostáva naveky idea každého človeka.

K predstaviteľom osvietenstva patril **Francois-Marie Arouet – Voltaire**. Po návrate z Anglicka šíril myšlienky Locke a idey voľnomyšlienkárstva. Ešte sa pridŕžal Newtonovej predstavy Boha, „Budovateľa“ usporiadaného sveta, no zároveň sa vysmieva z každého nadprirodzeného, zjaveného náboženstva. Voltaira možno považovať za deistu. *„Ak by Boh neexistoval, bolo by ho treba vymyslieť, ale celá príroda nám hovorí, že jestvuje.“* Jestvuje len svetový stroj (mechanistický náhľad), ktorý je sám Bohom. Veda, rozum je Boh.

Podľa **Kanta** Boh nie je poznateľný objekt rozumu, ale idea, ktorá je pre teoretický rozum „regulatívna“, t. j. vnáša najvyššiu jednotu do našej skúsenosti. To znamená, že svet musíme chápať tak, akoby závisel od Boha a bol ním usporiadaný. Boha nemožno ani dokázať, ani vyvrátiť, ani poznať. Boh ako základ „morálneho sveta“ je požiadavka mravno-praktického rozumu. Nie je to substancia, ktorá by sa nachádzala mimo mňa, ale morálny vzťah vo mne. Ak náboženstvu chýba morálna svedomitosť, je iba modloslužobníctvom a poverou. Prihliadajúc na morálne zákony môže každý sám zo seba svojím vlastným rozumom poznávať vôľu Boha, ktorý tvorí základ jeho náboženstva. Pojem Božej vôle určovanej iba čisto morálnymi zákonmi nám umožňuje myslieť len jedného Boha, a teda aj jedno náboženstvo, ktoré je výlučne morálne. Kantov kategorický imperatív nabáda ľudí k tomu, aby konali dobro.

Nietzsche spochybnil vieru v kresťanského Boha. To, že Boh je mŕtvy, mnohí nedokážu pochopiť. Človek sa oslobodil od Boha, a tak je odkázaný sám na seba. Z toho prameniaca osamotenosť získava u neho úplne inú kvalitu, v ktorej sa má uskutočniť kvalitatívny skok od „človeka“ k „nadčloveku“. Vznikne radikálne nová forma bytia, ktorá sa rozvíja v sústavne sa obnovujúcej kreativite.

ÚLOHY

A) Pozorne si prečítajte texty, odpovedzte na nasledujúce otázky a vypracujte úlohy.

Své vyznaní víry formuloval v hesle „Teista“ svého Filosofického slovníku takto: „Teista“ (výraz odpovídá dnešnímu „deista“) je člověk pevně přesvědčený o existenci právě tak dobré jako mocné vyšší bytosti, která stvořila veškerý svět... Znovu sjednocen tímto svým přesvědčením se světem, nepřipojuje se k žádné ze sekt, které si všechny navzájem protičeří. Jeho náboženství je nejstarší a nejrozšířenější, neboť prosté uctívání boha předcházelo všem naukovým soustavám světa. Promlouvá jazykem, jemuž mohou rozumět všichni, i když si nerozumějí navzájem... Teista soudí, že náboženství netkví v názorech nesrozumitelné metafyziky ani v prázdné okázalosti, nýbrž v uctívání boha a ve spravedlnosti. Jeho náboženskou praxí je činit dobro, jeho učením oddat se bohu... (Voltaire)

„Konaj tak, aby maxima tvojej vôle mohla zároveň platiť ako princíp všeobecného zákonodarstva.“ (Kant)

Neslyšeli jste o tom pomateném člověku, jenž za jasného dopoledne rozžal svítilnu, běžel na tržiště a bez ustání vykřikoval: „Hledám Boha! Hledám Boha!“ - Protože tam právě stálo mnoho z těch, kdo v Boha nevěřili, vzbudil velké veselí. „Snad se neztratil?“ pravil jeden. „Což se zaběhl jako dítě?“ řekl druhý. „Nebo se schoval? Bojí se nás? Odešel na loď? Vystěhoval se?“ takto pokřikovali a smáli se jeden přes druhého. Pomatený člověk skočil mezi ně a probodával je svými pohledy. „**Kam se poděl Bůh?**“ vykřikl. „**Já vám to povím! My jsme ho zabili. Vy a já! My všichni jsme jeho vrahy!** Ale jak jsme to udělali? Jak jsme dokázali vypít moře? Kdo nám dal houbu, abychom smazali celý horizont? Co jsme to učinili, když jsme tuto zemi odpoutali od jejího slunce? Kam se nyní pohybuje? Kam se pohybujeme my? Pryč ode všech slunců? Což neustále nepadáme? A neřítíme se zpět do stran, vpřed, do všech směrů? Existuje ještě nějaké Nahoře a Dole? Nebloudíme nekonečnou nicotou? Neovanul nás prázdný prostor? Nepřichází neustále noc, stále více noci? Nemusíme zapalovat svítilny již dopoledne? Nezaslechli jsme ještě hluk hrobníků, kteří pochovávají Boha? Neucítili jsme ještě pach božího rozkladu? - i bohové se rozkládají! Bůh je mrtev! Bůh zůstane mrtev! A my jsem ho zabili! Čím se utěšíme, my vrazi všech vrahů? To nejsvětější a nejmocnější, co svět doposud měl, vykrvácelo pod našimi noži. Kdo z nás tu krev smyje? Jakou vodou bychom se mohli očistit? Jaké slavnosti pokání, jaké posvátné hry budeme muset vynalézt? Není na nás velikost tohoto činu příliš velká? Nemusíme se sami stát bohy, jen abychom jej byli hodni? Ještě nikdy nebylo většího činu, a kdokoli se zrodí po nás, patří kvůli tomuto činu do vyšších dějin, než byly celé dějiny dosavadní!“ Zde se pomatenec odmlčel a pohlédl opět na své posluchače: i oni mlčeli a hleděli na něho s údivem. Nakonec mrštil svou svítilnou o zem, takže se roztříštila a zhasla... Vypravuje se ještě, že pomatenec téhož dne vnikl do různých kostelů a zpíval v nich své Requiem aeternam deo. Když ho vyvedli a vyslyšali, odpovídal stále jen toto: „Čím jsou ještě kostely, ne-li hrobkami a náhrobky boha?“ (Nietzsche)

- 1. Ktorý pojem z oblasti etiky spája Voltaira a Kanta v chápaní Boha?**
- 2. Ako by mali v tejto súvislosti ľudia prejavovať svoj vzťah k Bohu v každodennom živote?**
- 3. Čo vytyka Nietzsche ľudom na trhu? Interpretujte zvýraznenú časť textu a svoje tvrdenie podložte argumentmi.**
- 4. Na základe podčiarknutej časti textu zaujmite stanovisko k tomu, akú úlohu bude zohrávať náboženstvo v budúcnosti. Myslíte si, že mal Nietzsche pravdu? Svoje tvrdenie odôvodnite.**

Správne riešenia:

A)

1. Voltaira a Kanta spája pojem dobro.
2. Ľudia, ktorí sú veriaci, by mali v každodennom živote vykonávať dobro.
3. Nietzsche vytyka ľudom, že sa prestali starať o Boha, stratili oňho záujem, tým pádom ho zabili.
4. Odpoveď na danú otázku nie je jednoznačná.

Zdroje:

DRAGÚŇ, E.: Čítanka z dejín filozofie. Nitra : AGRIS. 1990. ISBN 80-85183-24-2

FÜRSTOVÁ, M. - JÜRGEN, T.: Filozofia. Bratislava : SPN. 1993. ISBN 80-08-00279-4

<https://www.vira.cz/texty/knihovna/kapitoly/o-pomatenci>

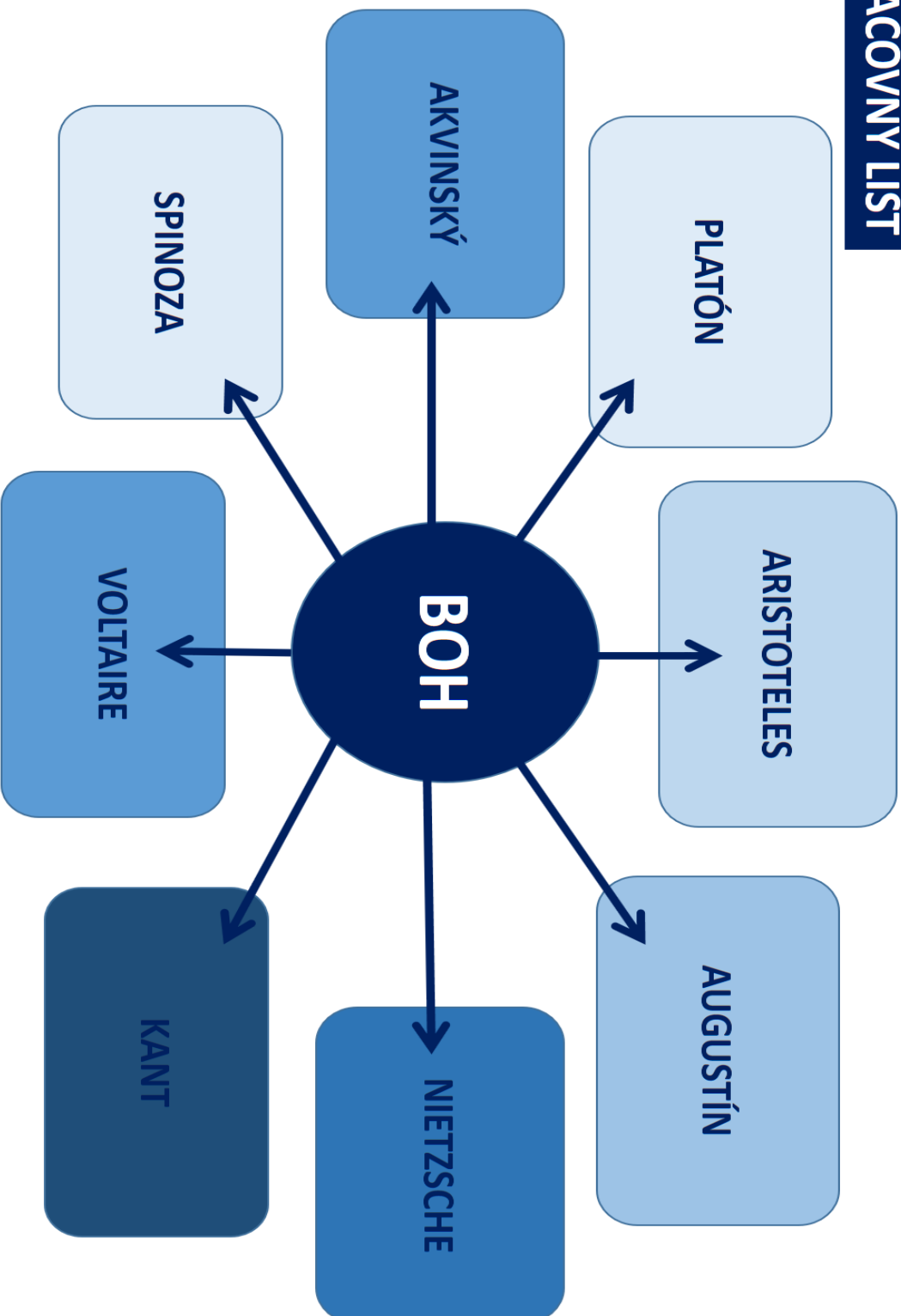
Kolektív autorov: Dejiny filozofie. Bratislava : SPN. 1993. ISBN 80-08-01830-5

STOLÁRIK, S.: Stručne o dejinách filozofie. Prešov : Michal Vaško. 1998. ISBN 80-7165-133-8

STÖRING, H.: Malé dějiny filosofie. Praha : Zvon. 1993. ISBN 80-7113-058-3

VAVROVÁ, A.: Náuka o spoločnosti: Príprava na maturitu. Bratislava : Príroda. 2009. ISBN 978-80-07-01629-3

PRACOVNÝ LIST

Úloha: K uvedeným filozofom pripíšte slová, ktoré vyjadrujú ich chápanie Boha.